

tibus: legem igitur, quam postea tulit, populoque dedit Iudaico, non ideo dedit, ut per ejus observantiam homines consequerentur salutem et benedictionem: nam si eo dedisset, mutasset certe id, de quo cum Abrahamo pepigerat fore, ut per Christum homines servarentur. Id autem pugnasse demonstrat Paulus promissi syngrapha in medium producta. Ea autem est: Et in semine tuo benedicentur omnes gentes. Nam ex eo manifestum est promitti ipsi fore ut non per multos sed per unum e suis posteris, quem Christum esse constat, humanum benediceretur genus.

Haec in summa Paulus argumentatur: sed nos singula quibus id argumentatur verba expendamus. FRATRES, inquit, SECUNDUM HOMINEM DICO. Id est: Ut volo exemplo ex eo, quod homines facere consueverunt desumpto: exemplum autem tale est: TAMEN HOMINIS CONFIRMATUM TESTAMENTUM NEMO SPERNIT. Tamen, id est, licet, hoc sensu: Testamentum licet humanum sit, hoc est, quamvis id scribant homines, qui voluntates atque judicia mutare saepe solent, tamen id nemo spernit, id est, futile esse censem, omnes potius judicant ratum esse atque firmum. Nemo enim qui modo bonus atque verax haberi vult, id mutet, aut abroget: omnes namque promissis stare curant, et fidem fallere caudent. Vel hoc modo potius: SECUNDUM HOMINEM DICO, id est, adfero exemplum hominum, qui quamvis eorum fides non sit conferenda cum Deo, tamen testamentum semel, quod scripserunt, non mutant, aut rescindunt. Testamentum porro vocat pactum atque conventum hebraica loquendi proprietate, qua conventa testamenta nominari solent, quod et Augustinus scripsit (1), quomodo id et in Genesi (2), et in Psalmis (3), et alibi saepe ponit conspicitur. Sed et graecum διαθήκη pactum etiam interdum apud probatos significat. Igitur, inquit, quando hominum

(1) Aug. lib. i locutionum in Genes.

(2) Gene. xxvi. (3) Psal. lxxxii.

pacta firma manent, Dei conventa rata manebunt. At quae-nam haec sunt divina conventa, atque pacta? ABRAHAE, inquit, DICTAE SUNT PROMISSIONES. Dictae, id est, factae, more hebraico, ut in Evangelio (1): Dic ut hi duo filii mei sedeant. Factae autem Abrahae promissiones quae obsecro, aut ubi? In Genesi duobus in locis (2): Et benedicentur in semine tuo omnes gentes: per Christum ergo sunt benedictae.

Nam subjicit: NON DIXIT, IN SEMINIBUS, QUASI IN MUL-TIS, SED QUASI IN UNO, QUI EST CHRISTUS. At haec probatio dupliciter peccare videtur. Primo quia semen in singulari numero saepe pro multis ponitur. Genesis XII, et XIII, et XV: Suspice coelum et numera stellas si potes, sic erit semen tuum. Deinde quia non sequitur, ut ponatur pro uno, poni pro Christo. Divus Hieronymus pro ingenio eorum, ad quos Paulus agebat, non nimis exacte argumentatum ipsum fuisse dicit: agebat enim ad Galatas crasso et pingui inge-nio homines. Itaque et ipse οὐ μάλα αχριθῶς sed τοπώ quod-ammodo argumentatus est, ut scribit. Sed haec non recte de Paulo. Quare potius dici debet, primum, vocabulum se-men etiam pro uno tantum solere poni, ut in Genesi (3): Sed et filium ancillae tuae faciam in gentem magnam, quia semen tuum est. Deinde in illa promissione id vocabulum pro uno poni. Nam etsi ex vi vocabuli non sit necesse, tam-en positum esse colligi e promissionis omnibus circun-stantiis. Paulum, certe divinitus edoctum, id pro uno, eoque Christo positum esse vidisse: itaque ex eo argumentatum esse quod Spiritu ipsum docente verum esse videbat. Hoc igitur benedictionis per Christum futurae testamentum, et pactum: LEX, inquit, QUAE POST QUADRINGENTOS ET TRI-GINTA ANNOS FACTA EST, NON IRRITUM FECIT AD EVACUAN-DAM PROMISSIONEM.

Hic occurrit acris et difficilis quaestio de isto annorum

(1) Matt. xx. (2) Gene. xii et xxii. (3) Gene. xxi.

numero, utrum verum sit, quod Paulus scribit. Nam ut falsum videatur primo facit quod a promissione, quae facta dicitur Abrahae in capite duodecimo Genesis, usque ad ingressum filiorum Israel in Aegyptum numerantur quindecim anni supra ducentos. Ab ingressu autem usque ad exitum fluxerunt anni quadringenti et triginta; nam per tot annos commorati sunt in Aegypto. Ab Aegypto porro egressis lex data est: ergo a promissione ad legem latam sexcenti quadraginta quinque numerantur anni. Confirmemus singulas partes. A promissione ad ingressum quindecim supra ducentos fluxisse annos aperte colligitur ex Genesis XII, XXI, XXV et XLVII capitibus. Nam ut ex his locis rite inter se collatis constat, a prima promissione usque ad natum Isaac intercesserunt anni viginti quinque, et Isaac sexaginta annos natus genuit Jacob: ergo a promissione ad Jacob natum fluxerunt anni octoginta quinque. Jacob porro trigesimum supra centesimum annum agens ingressus Aegyptum est una cum filiis et nepotibus suis: colliguntur igitur a promissione ad ingressum anni quindecim supra ducentos. Quod autem mora Judaeorum in Aegypto fuerit quadringentorum et triginta annorum, in Exodo aperte dicitur in capite duodecimo, in quo sic (1): «Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Aegypto, fuit quadringentorum et triginta annorum». Deinde in Genesi in capite XV, sic dicitur (2): «Scito praenoscens, quod peregrinum futurum est semen tuum in terra non sua, et subjicient eos servituti, et affligerent quadringentis annis: verumtamen gentem cui servituri sunt ego judicabo». Igitur, si in Aegypto quadringentis annis servierunt Judaei, plures quadringentis triginta annis intercesserunt inter promissionem et legem. Ad haec in eodem dicitur capite: Generatione quarta revertentur huc; quo significatur quatuor generationibus, id est, saeculis, quorum quodque centum constat annis, in

(1) Exod. XII. (2) Gene. XV.

Aegypto completis in terram Chanaan Judaeos esse reversos. Praeterea in Actorum libro (1) ipsem Paulus affirmasse scribitur Judaeos quatercentum annos moratos esse in Aegypto. Nam dicit: «Cum essent incolae in Aegypto in brachio excelso eduxit eos, et per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto, et destruens septem gentes in terra Chanaan sorte distribuit eis terram, quasi post quadringentos et quinquaginta annos». Nam addidit ad quadringentos Aegyptiacos, alios quadraginta annos in deserto consumptos, et fere decem alios, quos bello subjugandis Chananaeis consumperant. Et certe idem videtur affirmasse Divus Stephanus, ut in eodem traditur libro (2). Postremo. Si a promissione ad legem non plures fluxerunt anni, quam quadringenti et triginta, sequitur Judaeos in Aegypto commoratos esse tantum annis quindecim supra ducentos. Nam a quadringentorum ac triginta annorum summa, ducentis atque quindecim, qui a promissione ad ingressum fluxerunt, annis detractis, totidem alii flunt reliqui, quibus tota Judaeorum in Aegypto circunscribitur mora. At hoc non est verosimile. Quis enim credat septuaginta homines, qui primo Aegyptum ingressi dicuntur intra tempus tam breve suum adeo propagasse genus, ut quando egressi de Aegypto sunt, sexies centena millia bellatorum praeter foeminas ac pueros confecerit. Sic enim in libro Exodi scribitur (3): «Profecti sunt filii Israel de Ramesse in Sochoth sexcenta fere millia peditum sine parvulis ac mulieribus. Sed nec id solum intra tam exiguum diem auctos in immensum hebraeos concedendum illis est, qui istum annorum numerum a Paulo fixum defendunt: sed etiam quod prodigiosus est nobis dabunt duabus tantum generationibus tanta ubertate illos pullulasse, ut eam summam confecerint. Nam ab ingressu Jacob ad Mosis egressum duae tantum interceserunt generationes,

(1) Act. XIII. (2) Act. VII. (3) Exod. XIII.

una enim cum Jacob avo et Levi patre Caath puer ingressus $\text{\textcircumflex}$ Egyptum in Genesi dicitur (1): Caath autem Mosis avus fuit, genuit enim Amram, a quo Moses genitus est, ut commemoratur in Exodo (2): Qui ergo credi, fierive possit septuaginta viros uno atque altero ortu, tantam produxisse nepotum silvam? Nam ut demus quinquagenos singulis filios, et in singulos filios centenos nepotes, nepotes omnes filiique millia trecenta et quinquaginta tria ad summum conficient. Nam septuaginta viri quinquagies ducti, ter mille supra quingentos efficiunt quae est summa filiorum, rursus ter mille quingenti ducti centies efficiunt millia trecenta et quinquaginta nepotum, quibus si superior filiorum addatur numerus, existent 353000 supra quingentos. Atque his rationibus effici posse videtur plures quam quot Paulus scripsit annos fluxisse a promissione ad legislatiōnem usque.

Sed iis nonnulla obstant. Primum Pauli auctoritas, quam sacrosanctam habeamus necesse est. Deinde annorum, quos Mosis parentes atque avi vixisse dicuntur, calculus. Nam Caath avus Mosis una cum Levi patre suo puer ingressus $\text{\textcircumflex}$ Egyptum dicitur, in Genesis libro (3). Demus ingressu bimum, aut trimum, is vixit annos xxxiii supra centum. De eo enim scribitur (4). Anni quoque vitae Caath cxxxiii. Porro Caath Amram filium sustulit, quem tamen extrema sua senectute sustulisse non est credendus, sed demus sustulisse ultimo vitae suae anno, quo magis de eo quod intendimus constet: fluxerunt ergo ab ingressu Hebraeorum in $\text{\textcircumflex}$ Egyptum usque ad natum Amram cxxx anni (5). Amram autem, ut in eodem scribitur loco, annos vixit centum triginta septem, cujus filii Moses et Aaron fuerunt, quos etiam demus extrema sua senecta genitos ab ipso esse. Intercesserunt ergo inter nativitatem Amram et

(1) Gene. xlvi. (2) Exod. vi. (3) Gene. xlvi.

(4) Exod. vi. (5) Exod. vi.

ortum Moysis anni centum triginta (1). Moses autem annos octoginta natus Hebraeos eduxit ex $\text{\textcircumflex}$ Egypto: igitur ab eorum ingressu usque ad eorumdem exitum non plures anni fluxerunt, quam quos isti tres, quos diximus, conficiunt numeri, id est, quam quot fluxerunt ab ingressu Caath ad natum Amram, et ab eo ad Mosis ortum, et ad eundem octogenarium, qui omnes in unam collecti summam vis tercentum quadraginta conficiunt (2). Super hoc nostra aetate quidam vir doctus censet Hebraeos incoluisse. $\text{\textcircumflex}$ Egyptum ad quadragecentos triginta annos, ut scriptum esse videri potest in capite duodecimo Exodi (3), a cuius sententia neque Augustinus Eugubinus, neque e priscis scriptoribus Cyrilus multum, ut mihi videtur, absunt. Et quod Paulus in hoc loco scribit sic accipit, ut in eo quod de lege lata post quadragecentos et triginta annos commemorat, non significet post promissionem Abraham factam, sed post ingressum Hebraeorum in $\text{\textcircumflex}$ Egyptum, id tempus ad latam usque legem fluxisse. Quasi ita scripsisset. Testamentum confirmatum Abrahae a Deo, non irritum fecit, quae post quadragecentos triginta annos ab ingressu Israelis in $\text{\textcircumflex}$ Egyptum facta est lex.

At isti interpretationi, non solum novitas obstat, sed etiam Pauli propositum, atque mens. Id enim Paulus agit, ut doceat promissionem praecessisse, legislationem sequitam esse, et prius a posteriori abrogatum non esse. Id autem, promissionem antecessisse in oratione sua Paulus non poneret, neque ex eo, quod hic scribit, verum esse liqueret, si post ingressum, id tempus fluxisse diceret. Qui enim constat ingressum promissione esse posterius? Dicet jure aliquis, nec enim id Paule a te constitutum est. Ad haec de ingressu nulla fit mentio, de promissione proxime statim praecessit: qui ergo possit intelligi ab ingressu, et non potius a promissione annos illos dici numerari? et si

(1) Exo. vii. (2) Gene. lib. i. Chronog. (3) Exod. xii.

ab ingressu, cur magis ab ingressu intelligatur Jacobi, quam Abrahami, cuius proxime praecesserat nomen (1), cum constet et ipsum a Palaestina in Ægyptum aliquando venisse. Itaque illa exponendi Paulum ratio, mihi ut videatur, est valde improbabilis. Nec minus quae de spatio vitae Caath, et Amram cominiscitur, id ut telum vitet, quo se confici videt. Scribit enim primo fieri posse, ut Caath non avus Mosis fuerit, sed tertius aut quartus avus, et ut scriptura more suo eorum reticuerit nomina, qui intercesserunt inter Caath et Amram, ut Matthaeus (2) nonnullos praetermisit nominare Christi avos in avorum Christi catalogo, et Esdras (3) Zachariam, Addonis qui esset nepos, Addonis nominat filium. Deinde quando hoc ipsi dare nolimus, tamen ait Amram diutius vixisse, quam quantum in Exodo, ut appareat, scribitur (4). Hoc est, uni rei commentitiae novum aliud commentum adjungit: idque ex eo confirmat quod Hebraei Amram numerare solent inter eos, qui vitam produxerunt longissime. Quod autem Moyses in Exodo scribit: Et fuerunt anni vitae Amram centum triginta septem; id praecise ab eo scriptum esse, ac proinde addi deberi, aut quasi additum esset intelligendum dici, quando genuit Mosen. Sed mihi neutrum probatur. Non prius. Quia in libris Paralipomenon (5), quo loco Leviticae familiae omnes ordine recensentur hi ipsi, nec praeterea alii Mosis numerantur parentes, avique. Deinde quia si plures intercessissent inter Caath, et Moysen, quam qui in Exodo intercessisse dicuntur, non quarta generatione egressi de Ægypto Hebraei essent, id est, non quatuor hominum generationibus exactis ab eo tempore, quando primum in Ægyptum venerunt, reliquissent Ægyptum, contra atque in Genesi fore praedictum erat (6). Nam demus Amram nepotem fuisse Caath, et avum Mosis, et non, ut scribitur,

(1) Gen. (2) Matt. i. (3) Esd. v. (4) Exod. vi.

(5) I Par. vi. (6) Gen. xv.

Mosis patrem, et filium Caath: igitur a Caath, quo puer Jacobo Ægyptum ingressus est, usque ad Phinees Aaronis nepotem, quo item adolescente Judaei ex Ægypto profecti sunt, sex numerantur generationes hominum: duae scilicet a Caath ad Amram, suum ut fingimus nepotem: ab eo autem usque ad Aaronem fratrem Moysis item duae, rursusque duae aliae ab ipso ad Phinees, qui Eleazari filius fuit, et Aaronis nepos. Quibus fit ut prius illud mihi probari non possit, posterius vero multo minus. Nam praeterquam quod illa interpretandi atque exponendi sacram Scripturam ratio nimis violenta est, et a consuetudine sermonis Scripturarum aliena, ut liquere ex Genesis libro potest, in iis locis, in quibus veterum hominum spatia vitae scribuntur, et seorsum notantur, certa tempora, quando filius generare coeperunt, est etiam ejusmodi, ut, ne si detur vera esse, ex ea conficiatur, quod quaeritur, Judaeos incoluisse quadringentis, scilicet, et triginta annis Ægyptum. Nam, uti e superius ducto calculo constat, omnis ea ratio, atque numeratio vix ad tercentum annorum aut paulo majorem summam pervenit. Quare verius est, mihi certe magis probatur, Augustinus quod scribit (1), Pauli commotus auctoritate, variis in locis, a promissione ad legislationem tantum quatercentum et triginta annos fluxisse, uti Paulus hic affirmit, et moratos Hebraeos in Ægypto esse paulo plus ducentis annis, quod item doctores Hebrei fere omnes concedunt.

Itaque ad ea, quae contra allata sunt, ego ita respondeo. Ad primum nego Hebraeos quadragentesimo anno postquam Ægyptum venerunt discessisse ab Ægypto. Et quod dicitur in Exodo, Habitatio autem filiorum Israel, qua manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum, et triginta annorum, id Augustinus interpretatur dici, non quod

(1) Augu. de Civit. lib. xvi, cap. xxiv quaest. super. Exod. utraque Glos. Rupertus, Euseb. in Chronicis.

in Ægypto totum id tempus consumpserint, sed quod servientibus in Ægypto ipsis, is annorum numerus completus fuerit, quo completo atque exacto servire desierint: et adducit pro exemplo, quod de Tharam Abrahae patre in Genesi dicitur (1): «Et fuerunt dies Tharae in Carram quinque et ducenti anni»: non quia in Carram omnes acti fuerint, inquit, Augustinus; sed quia sunt ibi completi. Quare et Graeci interpres ita verterunt. Incolatus, quem incoluerunt filii Israel in Ægypto, et in terra Chanaam ipsi et patres eorum fuit CDXXX annorum. Et ad aliud, quae contra afferebatur, dici in Genesi (2) servituros in Ægypto per CD annos, Augustinus eodem modo respondet, completos eos annos in Ægypto esse, non actos universos. Id porro, quod in Actis Paulus dixisse scribitur: datam Judaeis Palaestinam possidendum post CD annos, nostram non labefactat, sed potius confirmat sententiam. Sentit enim Paulus datam post CD a promissione, non autem ab ingressu in Ægyptum. Nec vero non est verosimile, uti ultimo objiciebatur loco, intra tam breve temporis spatium, tot homines e tam paucis esse propagatos. Nam etsi a Caath usque ad Mosen non sint, nisi generationes duae, tamen a Caath usque ad eos qui una cum Mose Ægypto profecti sunt, constat fluxisse generationes quatuor. Nam ante eam profactionem annis aliquot natus est Phinees Aaronis nepos Eleazaro patre. Et ut inter Caath et Mosen tantum duae intercedant generationes, tamen inter reliquos, qui una cum Caath Ægyptum venerunt, et ipsorum illos posteros, qui in eamdem cum Mose inciderunt aetatem, non necesse est duas intercessisse generationes tantum, potuerunt intercedere plures, et vero intercessisse est verosimile, ex quo ille tantus e tam paucis intra tam paucos annos succrevit, et pullulavit Israelitarum numerus, Deo praecipue ejus gentis res peculiari cura in majus semper promovente, et augente, quod

(1) Gen. xi. (2) Gen. xi.

et pollicitus fuerat facere quando cum Abrahamo isto modo loquutus est (1): «Multiplicabo semen tuum sicut stellas coeli: et sicut arenam, quae est in littore maris»: idque praestari ab ipso coeptum esse in illo Ægyptiaco incolatu testatur Scriptura, qua post ingressum Jacobi in Ægyptum, sic dicit (2): Filii autem Israel creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt. Nam hebraicum נֶשׁ, quod multiplicare noster convertit, de foetura piscium proprie dicitur, itaque ebullire in morem piscium significat. Pisces porro multiplices foetus edunt. Quare et alii verterunt: Vermium more scaturiebant aucti in immensum. Sequitur:

II.—**Nam si ex lege haereditas, jam non ex promissione.**
Abrahae autem per promissionem donavit Deus.

Nonnulli hoc cum superiori arguento confundunt, sed rectius mea quidem sententia faciunt, qui hoc a superiori arguento distinguunt. Supra argumentabatur, quae homines inter se paciscuntur rata et firma manent, ergo quae cum Abrahamo Deus pepigit, ea postea, quando legem tulit, non immutavit. At pepigit futurum, ut omnes orbis nationes sanctificantur per Christum: Christus ergo, et non Mosayca lex, est qui sanctificat. Nunc ita argumentatur. Deus simpliciter, nullaque conditione addita, quae ad nostra spectaret opera, aut quae ex ullius legis observatione penderet, Abrahamo promisit fore ut homines justi efficerentur per Christum, ergo lex non eo inducta et lata fuit, ut homines justos efficeret, aliter non simpliciter et absolute promisisset Deus sanctificare gentes per Christum. Sed si lex non eo inducta fuit, cuius rei efficiendae causa, dicit aliquis, fuit inducta? Nam nullius rei efficiendae gratia, eam fuisse inductam quis dicat? Hanc quaestionem et Paulus proponit, et ei respondet, sic dicens:

(1) Gen. xxii. (2) Exod. i.